

Тюхтій М.П., д.е.н.,
професор кафедри економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія
Сотченко Ю.К., старший викладач
кафедри економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія
Воробйов О.П., магістрант
Запорізька державна інженерна академія

СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИКА ОЦІНКИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ

Тюхтій М.П., Сотченко Ю.К., Воробйов О.П. Сутність та методика оцінки платоспроможності суб'єктів господарювання України. У статті розкрито сутність ліквідності та платоспроможності підприємства. Розглянуто теоретичний аспект необхідності оцінки платоспроможності організації. Обґрунтовано необхідність аналізу платоспроможності. Розглянуто види та розрахунок відносних показників оцінки платоспроможності організації. Запропоновано шляхи поліпшення показників платоспроможності на підприємстві для підвищення ефективності його роботи.

Ключові слова: баланс, ліквідність, оцінка, платоспроможність, діагностика, аналіз, фінансові показники, методика.

Тюхтий Н.П., Сотченко Ю.К., Воробьев А.П. Сущность и методика оценки платежеспособности субъектов хозяйствования Украины. В статье раскрыта сущность ликвидности и платежеспособности предприятия. Рассмотрен теоретический аспект необходимости оценки платежеспособности организации. Обоснована необходимость анализа платежеспособности. Рассмотрены виды и расчет относительных показателей оценки платежеспособности организации. Предложены пути улучшения показателей платежеспособности предприятия для повышения эффективности его работы.

Ключевые слова: баланс, ликвидность, оценка, платежеспособность, диагностика, анализ, финансовые показатели, методика.

Tiukhtii M.P., Sotchenko Y.K., Vorobyov O.P. Essence and methodology for assessing business entities solvency of Ukraine. The article reveals the essence of the enterprises liquidity and solvency. The theoretical justification of the need to assess the organization solvency organization is considered. The need for the solvency analysis is justified. Types and calculation of relative indicators of the organization's solvency assessment are considered. Suggest ways to improve the indicators of solvency in the enterprise to improve the efficiency of its work.

Key words: balance, liquidity, valuation, solvency, diagnostics, analysis, financial indicators, methodology.

Постановка проблеми. Сьогодні питання аналізу та методики оцінки платоспроможності підприємства набувають особливої актуальності. Це зумовлено непростою економічною ситуацією в країні, складними умовами господарювання, великим відсотком підприємств та організацій, які розоряються. Значення цих показників актуальні і в процесі прогнозування майбутнього стану підприємства, оскільки саме цей аналіз дає змогу дійти висновків про перспективи компанії вже в найближчі терміни та можливості поліпшення слабких місць. В Україні є велика кількість підприємств, які є низькорентабельними або збитковими. В результаті компанії потребують джерела фінансування, що посилюється за рахунок знецінення оборотного капіталу через процеси інфляції. Підвищення власного капіталу компанії не завжди є позитивним. Якщо зростання оборотних активів супроводжується одночасним

збільшенням суми й величини боргів дебіторів, то збільшується баланс готової продукції, збільшуються невикористані запаси. У такому разі підприємство має фінансувати свою діяльність за рахунок прибутку. Виявляється, прибуток підприємства не виконує свою основну функцію – він не використовується для зростання вартості компанії на ринку. Платоспроможність являє собою один із найбільш важливих показників фінансово-економічного функціонування організації в умовах ринкової економіки. Аналіз і оцінка платоспроможності компанії, яка проведена своєчасно, дає змогу знизити внутрішні витрати компанії, а також зберегти гнучкість під час прийняття управлінських рішень. В умовах сучасної економіки підприємствам необхідно сформулювати найбільш оптимальну систему аналізу й оцінки платоспроможності, що дає можливість визначити ефективність управління фінансовими ресурсами,

майном компанії і його структурою, а також підтримувати продуктивні взаємини з партнерами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Під час написання цієї статті були використані праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, присвячені питанням аналізу й оцінки платоспроможності підприємства: Г. Панова, П.С. Роуз, П. Ревентлоу, В. Ковальова, В.С. Черкасова, А.Д. Шеремета. Серед українських науковців дослідження цієї проблеми були відображені в працях В.М. Середінської, Р.В. Федорович, Н. Гавришко, В. Галасюка, А. Поддєрьогіна, Д. Солодухи, М. Рибченко, Ю. Тютюнник, А. Шеремета, Є.Ф. Бріггема, Л.А. Лахтіонової, В.О. Подольської, Ф. Бутинця, Н.П. Шморгуна.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження економічної суті та змісту платоспроможності підприємства, надання теоретичного обґрунтування необхідності та суті оцінки платоспроможності організації, розкриття основної методики проведення аналізу та оцінки платоспроможності підприємства, визначення головних проблем зростання платоспроможності підприємства, оцінка методики основи розрахунку показників платоспроможності, запропонування напрямів забезпечення платоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Одним із показників, який характеризує фінансовий стан компанії, є оцінка платоспроможності підприємства. Під нею розуміють здатність компанії своєчасно гасити свої грошові зобов'язання наявними ресурсами.

Щоб вижити в умовах ринкової економіки і не допустити банкрутства підприємства, потрібно добре знати, як керувати фінансами, якою повинна бути структура капіталу за складом і джерелам утворення, яку частку повинні займати власні кошти, а яку – позикові [1, с. 59]. Основними завданнями аналізу платоспроможності є:

- своєчасна та об'єктивна діагностика платоспроможності підприємства;
- встановлення порушень і вивчення причин їх утворення.
- пошук резервів поліпшення платоспроможності підприємства;
- розроблення конкретних рекомендацій, які спрямовані на більш ефективне витрачання фінансових ресурсів і підвищення платоспроможності підприємства [2, с. 28].

Головною метою проведення оцінки платоспроможності підприємства є своєчасне встановлення та ліквідація недоліків у фінансовій роботі підприємства.

Платоспроможність будь-якого підприємства схильна до впливу величезної кількості різних негативних факторів, здатних в сукупності з'єднатися і дійти до певної негативної межі, тому можливий справжній провал, який неминуче призведе до банкрутства. Аналіз платоспроможності – це дослідження цілого набору взаємопов'язаних факторів,

як зовнішніх, так і внутрішніх. У будь-якому разі і зовнішні, і внутрішні чинники можуть вплинути на ліквідність підприємства.

Зовнішні фактори впливають на організацію із зовнішнього боку. Вони не підкоряються підприємству жодним чином. Але фірма може пом'якшити вплив зовнішніх факторів. Наприклад, компанія може проводити дослідження ринку з метою прогнозування можливих ринкових ситуацій. Основними зовнішніми факторами є ті, що безпосередньо пов'язані зі станом нашої економіки і світової в тому числі. Сюди ж включається і політична обстановка в країні, економічна ситуація, соціальна напруженість у суспільстві, стан ринку.

Об'єднання ринків, розвиток технологічного та інформаційного середовища, стан політики, конкурентне середовище, інноваційне середовище – все це дає безліч можливостей для підприємств, але, з іншого боку, вимагає більшої уваги на всіх рівнях фінансового управління. Внутрішні чинники пов'язані з конкретними діями цієї організації і перебувають під її впливом. Серед таких факторів окремо виділяють різні виробничі, інвестиційні та фінансові показники компанії [3, с. 248].

Методика оцінки платоспроможності за показниками вимагає послідовних аналітичних кроків і розрахунків. Як правило, загальний аналіз платоспроможності підприємства складається з двох основних етапів:

- розрахунок абсолютних показників платоспроможності;
- розрахунок відносних показників платоспроможності.

Головними джерелами інформації, необхідними для проведення аналізу платоспроможності підприємства, виступають бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух капіталу та інші форми звітності, інформація первинного й аналітичного бухгалтерського обліку, яка розшифровує і деталізує окремі статті балансу.

Для здійснення цих розрахунків на першому етапі є методика порівняння активів підприємства, об'єднаних за ступенем зменшення ліквідності і пасивів, які групуються за ступенем терміновості погашення зобов'язань. Дані двох блоків необхідно зіставити одні з одними. Підприємство є повністю платоспроможним, а баланс вважається абсолютно ліквідним за умови таких співвідношень груп активів і зобов'язань: $A1 \geq P1$; $A2 \geq P2$; $A3 \geq P3$; $A4 \leq P4$.

За виконання цих умов вважається, що підприємство має ідеальну ліквідність балансу. Ліквідність підприємства встановлюється не виходячи з передумов реалізації всіх наявних оборотних коштів, а на основі того, що в подальшому підприємство буде також функціонувати [4, с. 194].

Платоспроможність гарантує безперешкодне користування грошовими коштами підприємства, а

також сприяє безперервному виробничому процесу і реалізації товарів. Забезпечення безперервної платоспроможності за допомогою достатнього обсягу власного капіталу в структурі джерел фінансування дає можливість підприємству досягти стану фінансової стійкості та незалежності від зовнішніх негативних факторів, забезпечує його незалежність від зовнішніх кредиторів і знижує ризик стати неспроможною компанією.

Другим етапом визначення платоспроможності компанії є розрахунок відносних показників ліквідності, тобто аналіз платоспроможності за допомогою фінансових коефіцієнтів.

Одним з основних методів знаходження і встановлення рівня платоспроможності підприємства є коефіцієнтний аналіз. Під час цього аналізу значення коефіцієнтів зіставляють зі встановленими нормативними значеннями, потім формують загальну думку про платоспроможність або ж, навпаки, неплатоспроможність компанії [5, с. 116]. Під час цього аналізу підприємства з позицій припущення безперервності його діяльності у вітчизняній та світовій практиці за даними бухгалтерського балансу обчислюють такі основні коефіцієнти ліквідності, як: коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт критичної ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності та інші, подані в таблиці 1.

Важливим показником, який характеризує ліквідність і платоспроможність підприємства, є власний оборотний капітал, який визначають як різницю між короткостроковими зобов'язаннями й оборотними активами. Підприємство має власний оборотний капітал доти, доки оборотні активи більші від короткострокових зобов'язань. Цей показник називають також чистими поточними активами. Коли в оборотних активах велику питому вагу займають важкореалізовані види, це може зменшувати платоспроможність підприємства.

Оцінка загального функціонування підприємства, виходячи з системи показників її платоспроможності, дає можливість всебічно вивчити й охарактеризувати потреби у коштах, а також скласти прогноз фінансової стратегії, виходячи з поточної економічної нестабільності. Однак кожне підприємство повинно самостійно забезпечувати збереження показників платоспроможності на встановленому рівні, ґрунтуючись як на аналізі власного стану, який формується на певні проміжки часу, так і на прогнозовані на майбутні періоди результати роботи [2, с. 28].

Завдання поліпшення показників платоспроможності стоїть перед усіма без винятку підприємствами, але не завжди можливо його виконати, тобто мінімізувати дебіторську заборгованість. Тривалий виробничий цикл, що укладається з умовами відстрочки платежів, сприяє формуванню боргу, який є некритичним і часто дає йому змогу розвиватися,

а не перешкоджає розвитку фірми. Що стосується такої заборгованості, то компанія може збільшити внутрішній контроль і попередити його необґрунтоване зростання. Оцінка ліквідності, фінансової стійкості та платоспроможності підприємства має на меті виявлення негативних тенденцій з метою розроблення заходів щодо поліпшення виявлених недоліків.

Підвищення ефективності діяльності (у разі здійснення грамотного управління фінансами сприяє зростанню платоспроможності) підприємство може досягти:

- за допомогою розширення асортименту продукції, що виробляється і спектру послуг, що надаються;
- за допомогою розвитку найбільш прибуткових видів бізнесу;
- за допомогою скорочення витрат;
- за допомогою розширення ринку збуту продукції (послуг) за рахунок зниження ціни;
- за допомогою підвищення якості продукції, що збільшить обсяги виробництва і збуту і з часом дасть змогу підвищити ціни.

Під час оцінки платоспроможності компанії необхідно брати до уваги всі причини фінансових труднощів, частоту їх утворення, а також тривалість невиконання заборгованостями. Причинами виникнення неплатежів можна вважати: невиконання плану виробництва і реалізації готової продукції; збільшення її собівартості; невиконання плану прибутку; підвищені зобов'язання за податками. Під час фінансової кризи безліч організацій перебувають далеко не у кращому фінансовому становищі. Найчастіше головною причиною цього є нестача власних фінансових ресурсів та інших активів.

Про те, що організація знаходиться в стані неплатоспроможності, найчастіше говорить присутність таких «хворих» статей звітності підприємства, як: «Збитки», «Кредити і позики, не погашені в строк», «Прострочена кредиторська заборгованість». З наведеного вище випливає, що платоспроможності та ліквідності можна досягти тільки за:

- достатнього обсягу власних коштів;
- гідного рівня якості активів компанії;
- наявності постійних доходів у підприємства;
- задовільного рівня рентабельності, зі взяттям до уваги фінансових і операційних ризиків;
- досить високого ступеня ліквідності балансу;
- наявності широких можливостей для подальшого залучення позикового капіталу.

Для того щоб підприємство вважалось платоспроможним і ліквідним, йому необхідно мати досить гнучку структуру капіталу і бути здатним правильно здійснити його рух, забезпечуючи при цьому безперервне домінування надходжень організації над її витратами з метою збереження платоспроможності і формування хороших умов для самофінансування.

Відносні показники оцінки платоспроможності підприємства [3; 5]

Найменування показника платоспроможності	Порядок розрахунку	Показник	Норма	Характеристика
Коефіцієнт поточної ліквідності	$KPL = OA / K3$	OA (оборотні активи підприємства); K3 (короткострокові зобов'язання підприємства);	2	Показує, скільки грн. поточних оборотних активів припадає на 1 грн. поточних короткострокових зобов'язань
Коефіцієнт критичної ліквідності	$KKL = (D3 + KFV + GK + IOA) / K3$	D3 (дебіторська заборгованість підприємства); KFV (короткострокові фінансові вкладення); GK (грошові кошти та їх еквіваленти); IOA (інші оборотні активи);	1	Показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємство зможе погасити за умови реалізації дебіторської заборгованості
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$KAL = GK + KFV / K3$	GK (грошові кошти та їх еквіваленти); IOA (інші оборотні активи);	0,25 – 0,3	Показує, яка частина короткострокових позикових коштів може бути погашено негайно
Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	$KTЛ = GK + KFV + D3 / K3$	HMA (нематеріальні активи); O3 (основні засоби); 3 (запаси підприємства); D3П (довгострокові зобов'язання підприємства);	0,7 – 0,8	Показує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути погашена за рахунок швидко реалізованих активів
Коефіцієнт загальної платоспроможності	$KOP = (HMA + O3 + 3) / (D3П + K3)$	HEA (необоротні (імобілізовані) активи).	≥ 1	Показує загальну оцінку платоспроможності, а також пояснює, як позикові кошти забезпечені матеріальними засобами організації
Власні оборотні кошти	$ВОК = OA - K3$		> 0	Характеризує ту частину власного капіталу, яка є джерелом покриття його поточних активів
Коефіцієнт забезпеченості ВОК	$ВОК = OA - K3 / OA$		$\geq 0,1$	Показує, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних коштів підприємства
Коефіцієнт маневреності ВОК	$Kман ВОК = GK / ВОК$		0 – 1	Характеризує ту частину ВОК, яка знаходиться у формі грошових коштів, тобто коштів, що мають абсолютну ліквідність
Частка оборотних коштів в активах	$Частка ОК = OA / ВБ$		-	Показує питому вагу оборотних коштів у підсумку активу
Частка ВОК у загальній сумі оборотних активів	$Частка ОК в OA = ВОК / OA$		-	Показує, яка частина оборотних коштів є власними коштами підприємства, тобто скільки грн. оборотних коштів припадає на одну грн. власних оборотних коштів
Частка запасів в оборотних активах	$Частка 3 = 3 / OA$		-	Показує питому вагу запасів в оборотних активах
Частка ВОК в покритті запасів	$Частка ВОК в ПЗ = ВОК / Запаси$		$> 0,5$	Характеризує ту частину вартості запасів, яка покривається ВОК
Коефіцієнт співвідношення власного і позикового капіталу	$Kв/п = ВК / ПК$		≥ 1	Відображає залежність підприємства від позикових джерел фінансування. Показує, скільки припадає позикових коштів на 1 грн. власних коштів.
Коефіцієнт співвідношення мобільних та імобілізованих коштів	$Kм/ім = OA / HEA$		0,2 – 2,4 ≥ 1	Характеризує обсяг необоротних активів, що припадає на 1 грн. оборотних активів

Висновки. Дослідження звітності будь-якого підприємства необхідне всім суб'єктам економічних відносин. Відповідно до звітів засновники і власники компанії доходять висновків про варіанти вилучення доходу від інвестицій в організацію, постачальники і покупці оцінюють стабільність комерційних відносин, визначають здатність партнера виконувати зобов'язання в повному обсязі та своєчасно, кредитори прогнозують платоспроможність організації під час оцінки ймовірності банкрутства під час надання їм позикових коштів. Позначення чітких меж платоспроможності підприємства слід відносити до однієї з найважливіших проблем економічної практики в сучасних умовах, оскільки незадовільна, а іноді занадто низька платоспроможність і ліквідність можуть бути причиною відсутності у компанії коштів, необхідних для подальшого розширення і поліпшення виробництва, а також, у підсумку, до банкрутства всієї організації. Однак «зайва ліквідність» може створювати перешкоди і гальмувати загальний розвиток компанії,

обтяжуючи її витрати додатковими і надлишковими запасами, резервами і грошовими коштами, які не включені в оборот і не спрямовані на розвиток виробництва. Роль платоспроможності та ліквідності також полягає в тому, що стосовно залучення інвестицій, придбання кредитів, у підборі постачальників, а також пошуку висококваліфікованих співробітників платоспроможне підприємство має явну перевагу над іншими організаціями схожого профілю. В кінцевому підсумку така організація не має конфліктів із державою і суспільством загалом, оскільки вона в чітко встановлені терміни оплачує податки в бюджет, внески до фондів соціального та медичного забезпечення, заробітну плату працівникам підприємства, дивідендні виплати акціонерам цієї компанії, а банкам надає гарантію повного повернення кредитів і сплати за ними відсотків. Організація менш залежна від непередбачених змін стану і кон'юнктури ринку, якщо має високу платоспроможність і, відповідно, має найменший ризик стати банкрутом.

Список літератури:

1. Носова Є.А. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства [Текст] / Є.А. Носова // Економіка. Проблеми економічного становлення. 2012. № 2. С. 58–64.
2. Вдовенко Л. Платоспроможність підприємств: сутність та методика розрахунку показників / Л. Вдовенко // Економічний аналіз: зб. наук. праць ТНЕУ / – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2012. Вип. 10. Частина 2. С. 27–29.
3. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Р.О. Костирко. Х.: Фактор, 2007. 784 с.
4. Котляр М.Л. Платоспроможність та ліквідність в системі оцінки фінансової стійкості підприємства / М.Л. Котляр // Економічний простір. 2008. № 11. С. 192–199.
5. Дєєва Н.М. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / Н.М. Дєєва, О.І. Дедіков. К.: Центр учбової літератури, 2007. 328 с.